

Hanna Grzesiak
Uniwersytet Warszawski

Od ekskluzji do (nie)pełnej inkluzji. Rozwój kształcenia specjalnego w Chinach

Edukacja włączająca została zapoczątkowana w Chinach w połowie lat 80. jako odpowiedź na międzynarodowy trend i potrzebę socjalizacji dzieci z niepełnosprawnościami z ich pełnosprawnymi rówieśnikami. Niestety, chociaż minęło ponad 30 lat od wprowadzenia nauki uczniów ze specjalnymi potrzebami w regularnych klasach, cele tej edukacji zgodnie z planowanymi założeniami nie zostały osiągnięte. Celem artykułu będzie przedstawienie społeczno-kulturowych aspektów niepełnosprawności w Chinach oraz historii, systemu i wyzwań edukacji włączającej

Słowa kluczowe: Chiny, niepełnosprawność, edukacja, edukacja włączająca

From exclusion to (in)complete inclusion. Development of special education in China

China has initiated inclusive education since the mid1980s in response to the international trend of inclusive education and the need of socialising children with disabilities with other peers. Unfortunately although more than 30 years passed by since implementing "Learning in Regular Classroom" (LRC) aims of this education have not been achieved. The aim of the article is to present the socio-cultural aspects of disability in China and the history, system and challenges of inclusive education.

Keywords: China, disability, education, inclusive education

Wprowadzenie

W ciągu kilku ostatnich dekad nastąpiło ogromne zainteresowanie osobami z niepełnosprawnościami. Nauki, takie jak pedagogika, socjologia, psychologia, antropologia, a nawet architektura, zwracają uwagę na potrzeby i problemy z jakimi muszą zmierzyć się osoby z ograniczoną sprawnością ruchową czy też intelektualną (por. Stasiniewska 2012; Nowak 2017). Coraz więcej uwagi poświęca się na tworzenie dogodnych warunków życia i pracy, prowadzi się badania dotyczące funkcjonowania zarówno społecznego, poznawczego, emocjonalnego czy

też seksualnego tej szeroko pojętej grupy społecznej. Najważniejsze jednak, iż coraz szerzej mówi się o konieczności integracji osób z niepełnosprawnościami z pełnosprawnymi jednostkami. Ten ostatni aspekt jest szczególnie widoczny jeśli chodzi o kształcenie specjalne.

Współcześnie coraz więcej państw na świecie dostrzega potrzebę edukacji włączającej. Jej formy różnią się jednak w zależności od kraju. Różny jest też odsetek uczniów korzystających z tej formy edukacji w poszczególnych krajach. Celem niniejszego artykułu będzie przyjrzenie się historyczno-społeczno-kulturowym uwarunkowaniom, które wpłynęły na rozwój edukacji włączającej w Chinach oraz zwrócenie uwagi na problemy z jakimi ten system kształcenia musi się zmierzyć.

Społeczno-kulturowe aspekty niepełnosprawności w Chinach

Podejście do niepełnosprawności nie jest ani stałe ani jednoznaczne. Zmienia się na przestrzeni wieków i pod wpływem różnych czynników. Kontakty z innymi osobami czy też innymi wzorami kulturowymi nierzadko skłaniają do refleksji i wywołują zmiany w postrzeganiu osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi, ruchowymi czy też intelektualnymi. Istotne znaczenie ma też postęp techniczny i rozwój medycyny. Wiele chorób (np. uszkodzenia narządu wzroku) czy też zaburzeń, które kiedyś powodowały niepełnosprawność, obecnie są skutecznie leczone. Współczesna medycyna nierzadko pozwala znaleźć odpowiedzi dotyczące powstawania chorób. To co kiedyś było postrzegane jako kara za grzechy, daje się obecnie w racjonalny sposób wyjaśnić.

W literaturze przedmiotu często wyróżnia się dwa modele dotyczące niepełnosprawności: medyczny oraz społeczny. Pierwszy z nich postrzega niepełnosprawność jako chorobę, którą za pomocą oddziaływań medyczno-rehabilitacyjno-psychologicznych należy wyleczyć, aby jednostka mogła aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym razem z innymi sprawnymi jednostkami. Zadaniem osoby z niepełnosprawnością jest podporządkowanie się lekarzom i specjalistom, którzy się nią zajmują. Osoba z niepełnosprawnością jest bierna, jej zdanie w zakresie leczenia oraz rehabilitacji często nie jest brane pod uwagę lub jest ograniczone. W modelu społecznym kładzie się nacisk na dostosowywanie środowiska do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Zwraca się uwagę na likwidowanie barier architektonicznych i tworzenie miejsc pracy przystosowanych do osób z niepełnosprawnościami. Osoba z niepełnosprawnością jest traktowana jako podmiot, który ma prawo wypowiedzieć się na temat swoich potrzeb. Niepełnosprawność jest w tym modelu wytworem społecznym, a nie problemem jednostki, z którym musi się sama zmierzyć. Jak dodaje Andrzej Twardowski: „w modelu społecznym niepeł-

nosprawność ma charakter relatywny. Wynika przede wszystkim z charakteru interakcji między niepełnosprawną osobą a środowiskiem, w którym ona żyje” (2018: 104).

Istotne znaczenie w postrzeganiu niepełnosprawności ma również model kulturowy, który – moim zdaniem – często w rozważaniach teoretycznych jest pomijany, a w wielu kręgach kulturowych ma on istotne znaczenie jeśli chodzi o podejście do osób z niepełnosprawnościami (por. Grzesiak 2011/2012). Na postrzeganie niepełnosprawności w Chinach ogromny wpływ mają dominujące religie: konfucjanizm, taoizm, buddyzm oraz religie ludowe, które wzajemnie przenikają się i uzupełniają tworząc obraz Państwa Środka (por. Palmer 20011: 293). To one w znacznej mierze przyczyniają się do postrzegania niepełnosprawności, która jest uważana tam jako coś negatywnego, niepożądanego i wstydliwego zarówno dla samej jednostki, jak i jej najbliższej rodziny (Lin, Yang 2018: 4). Buddyzm, w którym istotna jest koncepcja karmy, postrzega niepełnosprawność jako karę za złe uczynki popełnione w poprzednim życiu. Zwraca jednak uwagę, iż trzeba osoby z niepełnosprawnością traktować z szacunkiem, dzięki czemu sami otrzymamy nagrodę w przyszłym życiu (Grzesiak 2021: 141–142).

Konfucjanizm, stworzony przez Konfucjusza (551–479 p.n.e.) jest chińskim systemem filozoficznym i etycznym. Podejmuje zagadnienia doskonalenia osobowości człowieka, współzycia ludzi, sposobów rządzenia. Głosi także hasła powrotu do przeszłości i poszanowania tradycji oraz uznania istniejącego porządku społecznego, w którym każdy człowiek powinien znaleźć swoje miejsce (Łapiński 1995: 76). Nie postrzega jednak osób z niepełnosprawnościami jako równych i pełnoprawnych obywateli. Wszelkie bowiem odchylenie od normy zaburza harmonię, która w tym systemie jest niezwykle istotna. Z drugiej strony osobom tym należy się szacunek oraz miłość, bowiem – podobnie jak pełnosprawne jednostki – są częścią wszechświata (Zhang, Rosen 2018: 4). Dodatkowo w Liji (Księdze rytuałów) – tekście, który jest zaliczany do Pięcioksięgu konfucjańskiego, czytamy, iż „osoby samotne, wdowy, sieroty, osoby niepełnosprawne oraz chore powinny być wspierane przez rząd” (Deng, Harris 2008: 196).

W taoizmie – chińskim systemie filozoficznym z VI w p.n.e. zapoczątkowanym przez Laozi istotne znaczenie mają *jin* oraz *jang* – dwie przeciwstawne siły, które wzajemnie uzupełniają się i tworzą jedność. Jak zauważa Bohdan Misiuna: „taoizm nie jest filozofią przeznaczoną dla rewolucjonistów. Ukazuje możliwość zmieniania świata poprzez zmienianie samego siebie i wywierania w ten sposób ukrytego wpływu na innych. Można żyć w odosobnieniu, nie działając bezpośrednio w świecie, a jednak wywierać pozytywny wpływ na życie innych ludzi” (2004: 176). Wszelka choroba czy zaburzenie jest zakłóceniem relacji, brakiem harmonii pomiędzy nimi, które w sytuacji dobrego stanu zdrowia równoważą się. Kiedy człowieka dotyka choroba czy niepełnosprawność, najczęściej udaje się on

do taojskiej świątyni bądź do domu taojskiego kapłana, ażeby się pomodlić i znaleźć przyczynę oraz rozwiązanie dla danej choroby lub niepełnosprawność (Liu 2009: 9).

Istotne znaczenie w podejściu do niepełnosprawności mają także liczne religie ludowe, wciąż powszechnie praktykowane na terenach wiejskich. To one często uznają niepełnosprawność jako karę za grzechy czy też przekleństwo. Co więcej, nierzadko napiętnowana jest nie tylko jednostka z defektem, ale i cała jej najbliższa rodzina. Jak zauważa Marcin Garbat: „warunkiem osiągnięcia pełnego szczęścia, jakiego doświadcza Chińczyk, jest jego stan ducha i ciała – brak chorób, defektów czy jakichś ułomności. Niepełnosprawność to w ocenie przeciętnego Chińczyka synonim nieszczęścia i życiowej tragedii” (Garbat 2017: 10–11).

Przyczyn negatywnego podejścia do niepełnosprawności w wielu częściach Chin należy doszukiwać w braku dostępu do wiedzy, która w rzetelny sposób potrafiłaby wyjaśnić – tam gdzie to możliwe – powody ograniczonej sprawności. To co wymyka się spod kontroli i jest trudne do zrozumienia, budzi w człowieku lęk i przerażenie. To z kolei powoduje, iż człowiek stara się znaleźć odpowiedź na pytanie: co spowodowało ów stan rzeczy – w tym przypadku – niepełnosprawność. Nierzadko z pomocą przychodzą popularne i panujące w danym społeczeństwie przesady czy też wierzenia, które z rzeczywistością nie mają nic wspólnego, co sprawia, iż jednostka jest jeszcze bardziej piętnowana przez społeczeństwo, w którym funkcjonuje. Przeprowadzone badania (Fong, Hung 2002: 316) wskazują, iż wciąż wśród Chińczyków powszechne są opinie dotyczące pochodzenia różnych chorób i niepełnosprawności. Aż 17,3% badanych wierzy, iż padaczka jest konsekwencją spożywania baraniny przez matkę w ciąży. Dodatkowo co dziesiąty badany postrzega ją jako formę szaleństwa. W przypadku uzyskania diagnozy niepełnosprawności zdarza się, że rodzina decyduje się na oddanie dziecka na wychowanie innym członkom rodziny mieszkającym w innej miejscowości, aby nie być naznaczonym społecznie za posiadanie dziecka z defektem (za: Tait, Fung, i in. 2015: 1165).

Jak zauważają badacze, w tradycyjnej kulturze chińskiej kładzie się nacisk na przyczynę niepełnosprawności, według której istnieje ścisłe powiązanie z popełnionymi złymi uczynkami. Tym samym, kiedy rodzi się osoba z niepełnosprawnością, przynosi ona swojej rodzinie wstyd i poczucie winy. Coraz częściej jednak, w szczególności wśród młodych pokoleń, zaobserwować można wpływy z zachodnich kultur w podejściu do osób z niepełnosprawnościami (Campbell, Uren 2011: 14). Tym samym stopniowo mamy do czynienia ze zmianą myślenia i z przejściem z modelu kulturowego niepełnosprawności na model społeczny, w którym niepełnosprawność jest postrzegana nie jako problem jednostki, ale jako problem społeczny i tylko na poziomie społeczeństwa może być rozwiązywana.

Dane statystyczne i terminologia

W języku chińskim na określenie niepełnosprawności używa się najczęściej dwóch terminów: *canfei* oraz *canji*. Pierwszy z nich oznacza tyle co niepełnosprawny, bezużyteczny, drugi natomiast znaczy tyle co niepełnosprawność, choroba (Liu 2005: 68). Współcześnie coraz częściej używa się terminu *canji ren*, który oznacza osobę z niepełnosprawnością (<https://aladaainternacional.com/2019/07/towards-a-fully-chinese-inclusive-society/>). Za określeniem *can zang* opowiada się z kolei Chińska Federacja Osób Niepełnosprawnych. Termin ten ma oznaczać jednostkę o ograniczonej sprawności, która z uwagi na niepełnosprawność ma utrudnione życie. Wciąż jednak w mowie potocznej funkcjonują takie określenia, jak *shazi*, które znaczą tyle co debil i idiota, czy *xiazi* określające w negatywny sposób osobę niewidomą (Hallett 2005).

Określenie niepełnosprawność obejmuje dziewięć grup osób (Chen 1996: 47). Do 1991 roku terminem tym określano osoby niewidome, niesłyszące i/albo z zaburzeniami mowy¹, niepełnosprawne intelektualnie, niepełnosprawne fizycznie, zaburzone emocjonalnie oraz ze złożonymi niepełnosprawnościami. Później dodano trzy kategorie obejmujące osoby niedosłyszące, zaburzenia mowy oraz „inne niepełnosprawności”.

Według narodowego spisu ludności z 1987 roku 51 mln osób żyło z niepełnosprawnością, z czego 8 mln stanowiły dzieci (Deng, Poon-Mcbrayen 2012: 118). Według ostatnich danych statystycznych w Chinach żyje 85 mln osób z niepełnosprawnościami (Tang, Cao 2018: 1). Stanowią one 6% całego społeczeństwa. To zdecydowanie mniej w porównaniu z innymi krajami, takimi jak: Wielka Brytania, Stany Zjednoczone czy też kraje skandynawskie, gdzie odsetek ten jest blisko dwukrotnie wyższy. Przyczyn należy doszukiwać się m.in. w diagnozowaniu. To co w jednym kraju jest uznawane za niepełnosprawność, w innym nim nie jest (por. Grzesiak 2021a: 65). Istotne jest jednak to, że blisko 75% osób z niepełnosprawnościami zamieszkuje tereny wiejskie (Campbell, Uren 2011: 12), co powoduje, iż dostęp zarówno do edukacji jak i opieki zdrowotnej jest nie tylko utrudniony, ale i ograniczony.

---

¹ Prawdopodobnie w tym przypadku chodzi o osoby nieme.

Historyczne aspekty niepełnosprawności w Chinach

Od starożytności do 1800 roku

Pierwsze informacje o osobach z niepełnosprawnościami pochodzą sprzed 2000 lat. Już wtedy zwracano uwagę na osoby niewidome. Inskrypcje wykonane na przedmiotach z brązu pochodzące z czasów Dynastii Zhou (1046–771 p.n.e.) wskazują ślepotę jako wynik fizycznych urazów. Inne teksty starożytne zalecały, aby traktować te osoby z szacunkiem. Starano się także zrozumieć etiologię niepełnosprawności (Deng 2001: 289). W przeciwieństwie jednak do innych kultur, takich jak starożytna Grecja, gdzie dzieci z deformacjami były zabijane natychmiast po urodzeniu (Borowska-Beszta 2012: 21), w przypadku Chin zapiski takie nie istnieją. Można zatem przypuszczać, że każde narodzone dziecko, nawet to z widoczną wadą, było traktowane z szacunkiem. Z uwagi na wysoką śmiertelność z jaką mieliśmy do czynienia w starożytności, osoby te bardzo wcześnie umierały, zatem można przypuszczać, iż czekano aż umrą w naturalny sposób.

Osoby z niepełnosprawnościami przez długi okres były na samym dole hierarchicznej piramidy feudalnej. Zamiast podejmować próby edukacji otaczano je współczuciem (Deng, Harris 2008: 196).

Od XIX do początku XX wieku

Do XIX wieku nie istnieją żadne wzmianki dotyczące edukacji osób z niepełnosprawnościami. Sytuacja zmieniła się dopiero wraz z przybyciem do Chin misjonarzy z Europy i Ameryki. Wtedy to nastąpiły pierwsze próby wprowadzenia edukacji dla osób z niepełnosprawnościami i zmiany dotyczące ich postrzegania. Wraz z rozprzestrzenianiem się chrześcijaństwa zaczęto zwracać także uwagę na ich prawa i starano się okazywać miłosierdzie (Deng, Poon-Mcbrayen 2012: 118). Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że chociaż chrześcijaństwo nigdy nie dominowało w Chinach, a ze względu na silne przywiązanie do obowiązujących systemów filozoficzno-religijnych nigdy nie zyskało wielu wyznawców, to jednak stworzyło podwaliny do lepszego traktowania osób z niepełnosprawnościami.

Podobnie jak w wielu innych miejscach na świecie kształcenie rozpoczęto od osób niewidomych i niesłyszących². W 1874 roku powstała pierwsza szkoła dla niewidomych założona przez szkockiego misjonarza, a trzy lata później dla niesłyszących, do której budowy przyczynili się misjonarze z Ameryki. W 1912 roku

² Dla porównania pierwsze szkoły dla osób z niepełnosprawnościami pochodzą z XVIII wieku – wtedy to powstała w Paryżu pierwsza szkoła dla osób niesłyszących (1770) (Podgórska-Jachnik 2008: 168) oraz niewidomych (1784) (Kuczyńska-Kwapisz 2008: 106).

dzięki staraniom Chińczyka o imieniu Zhang utworzono szkołę mającą kształcić przyszyłych surdopedagogów oraz tyflopédagogów. Piętnaście lat później została utworzona w Nanjing państwowa szkoła dla osób niewidomych i niesłyszących (Kim, Zhang, Sun 2019: 799).

Od 1949 roku do lat 80. XX wieku

W 1949 r. istniały 42 szkoły specjalne, w których kształciło się około 2000 uczniów. Kształcenie obejmowało jedynie osoby niewidome i słabowidzące. 34 z nich zostało założonych przez misjonarzy i było placówkami prywatnymi (za: Deng, McBrayer 2012: 117). Pierwsze oddziały dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną powstały w szkole dla osób niesłyszących w Szanghaju w 1979 r. (Ellsworth, Zhang 2007: 59).

Początki zwrócenia uwagi na osoby z niepełnosprawnością związane są z postacią Mao Zedonga (1893–1976). Według założeń filozofii maoistycznej wszyscy członkowie społeczeństwa, w tym także osoby z niepełnosprawnościami, miały być traktowane w równy sposób i miały tworzyć wraz z innymi obywatelami państwo socjalistyczne (Deng, i in. 2001: 290). Propagowanie równości miało istotny wpływ na postrzeganie niepełnosprawności. Osoby te nie były dyskryminowane i posiadały takie same prawa.

W 1951 roku Chińska Rada Polityczna ustanowiła decyzję o reformie oświatowej. Domagano się utworzenia szkół dla dzieci z niepełnosprawnościami. Obowiązkiem szkolnym miały zostać objęte dzieci z różnymi rodzajami ograniczeń oprócz intelektualnych. Podpisany dokument zakładał również kształcenie nauczycieli do pracy z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych (Wang, Guanglun 2014: 35). Założone wcześniej przez misjonarzy prywatne placówki zostały przekształcone na państwowe jednostki (Deng, McBrayer 2012: 117). Reforma, która rozpoczęła się cztery lata później i trwała do 1960 roku, spowodowała gwałtowny wzrost placówek specjalnych do 266 oraz wzrost liczby uczniów do 22 850 (Deng, McBrayer 2012: 117). Niestety wzrost placówek został zahamowany w wyniku Rewolucji Kulturalnej trwającej od 1966 do 1976 roku. Rewolucja ta potępiała „niepoprawną inteligencję”, uznając ją jako zbędną i nikomu nie przydatną. Efektem tego było eliminowanie inteligencji, w szczególności pedagogów. W konsekwencji w okresie tym powstały jedynie trzy nowe szkoły specjalne (Deng, McBrayer 2012: 117). Placówki, które istniały, najczęściej koncentrowały się na osobach niewidomych i niesłyszących (Deng, Harris 2008: 196).

Kształcenie włączające we współczesnych Chinach

Początki edukacji włączającej sięgają lat 80. ubiegłego stulecia. Eksperymentalny program „nauki w regularnych klasach” dzieci z niepełnosprawnościami powstał pod wpływem nacisków Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz w odpowiedzi na międzynarodowy trend, którego celem miała być edukacja włączająca dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi ze sprawnymi rówieśnikami (Deng, Harris 2008: 195). W odniesieniu do Chin trzeba jednak zaznaczyć, że chociaż o edukacji włączającej mówi się dopiero od kilku dekad, to jednak jej załóżki powstały już ponad 2000 lat temu, za czasów Konfucjusza. To właśnie on utworzył pierwszą w Chinach szkołę, którą za jego życia ukończyło ponad 3 tysiące uczniów. Co więcej, kładł on ogromny nacisk, aby edukacja była dostępna dla wszystkich, którzy mają ochotę kształcić się i zdobywać wiedzę oraz nowe umiejętności (Qu 2019: 3).

Na samym początku zwrócono uwagę na kształcenie kadry, która będzie pracować z osobami o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Po placówce otwartej wcześniej w Nanjing utworzono w 1981 roku w prowincji Heilongjiang ośrodek kształcący pierwszych nauczycieli specjalnych (Wang, Mu 2014: 351).

W 1987 roku liczba szkół specjalnych wzrosła do 458, a klas specjalnych do 576. W sumie uczęszczało do nich 52 876 uczniów, czyli mniej niż 1% z sześciu mln dzieci wymagających nauczania specjalnego (Chen 1996: 49).

Przełomem był rok 1991, kiedy uchwalono ustawę o ochronie osób niepełnosprawnych. Artykuł 3 tej ustawy głosi, iż: „osoby niepełnosprawne mają prawo do korzystania z takich samych praw jak inni obywatele w sferze politycznej, gospodarczej, kulturalnej i społecznej, w życiu rodzinnym i innych aspektach. Prawa osób niepełnosprawnych jako obywateli oraz ich godność osobista są chronione prawem. Dyskryminacja, obrażanie i naruszanie praw osób niepełnosprawnych jest zabronione” (za: Guozhong 2006).

Kolejną istotną datą, jeśli chodzi o kształcenie specjalne, jest rok 2017. To właśnie wtedy Rada Państwa Chińskiej Republiki Ludowej zaktualizowała rozporządzenie dotyczące edukacji osób z niepełnosprawnościami (powstałe początkowo w 1997 r.) oraz rozporządzenie dotyczące profilaktyki i rehabilitacji osób z niepełnosprawnościami. Zgodnie z wytycznymi w nich zawartymi każdy obywatel ma prawo do ogólnego wykształcenia, a dzieci ze specjalnymi potrzebami do kształcenia specjalnego (Zhao, Zang 2018: 133–134).

W Chinach – państwie, którego populacja wynosi obecnie 1,44 mld osób (United Nations. Population. 2021) w 2020 roku pracowało 62 400 pedagogów specjalnych, o 3700 więcej w porównaniu z poprzednim rokiem. W Państwie Środka istnieją zaledwie 2192 szkoły specjalne (40 więcej w porównaniu z poprzednim rokiem), w których uczy się 144 200 uczniów. Blisko połowa z nich uczęszcza na

zajęcia do regularnych klas (<https://www.globaltimes.cn/content/1189550.shtml>)³. Z samych zatem statystyk wynika, że nie wszystkie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zostają objęte kształceniem specjalnym. Edukacja specjalna stoi w obliczu licznych problemów, wyzwań i koniecznych dalszych reform. Trudnościami są nie tylko bariery psychologiczno-społeczne, które w dalszym ciągu utrudniają pełny udział osób z niepełnosprawnościami w ich codziennym funkcjonowaniu, ale także kwestie finansowe. Chiny wciąż pozostają krajem rozwijającym się. Rozbieżności dotyczące standardów życia widać na każdym kroku. Obok prężnie rozwijających się metropolii, takich jak Pekin, Xian czy też Szanghaj, widać także wszechobecną biedę. W kraju gdzie nawet zdrowe dzieci nie zawsze mają dostęp do edukacji osoby z niepełnosprawnościami pomimo rozporządzeń gwarantujących edukację są jej pozbawieni. Yuning Chen zwraca uwagę na przepelnione klasy liczące od 45 do nawet 70 uczniów (1996: 52). W warunkach takich niemożliwe jest skupienie uwagi na każdym pełnosprawnym uczniu z osobna, nie mówiąc już o indywidualnym programie nauczania dla osoby o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Innym problemem jest brak wykwalifikowanej kadry do pracy z osobami o specjalnych potrzebach edukacyjnych (Wang, Mu 2014: 348–349).

Inni badacze zwracają także uwagę na problemy związane z diagnozowaniem niepełnosprawności. Dzieci najczęściej badane są pod kątem zmierzenia ilorazu inteligencji. Nie bierze się pod uwagę ich mocnych oraz słabych stron, aby dostosować program nauczania do ich potrzeb i umiejętności, co więcej – często taki program wcale nie istnieje. Brakuje również psychologów szkolnych, a ci którzy pracują, bardzo często mają niewielkie pojęcie dotyczące diagnozowania osób z niepełnosprawnościami oraz ich wspierania i metod nauczania. Często obserwuje się odizolowane od klasowych zajęć czy też siedzące na uboczu dzieci. W dalszym ciągu osobom z niepełnosprawnościami proponuje się stereotypowe zajęcia, takie jak: szycie dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, malowanie dla niesłyszących oraz śpiewanie i naukę masażu dla niewidomych (por. Kritzer 2011: 60–61). Według raportu Human Rights Watch – pozarządowej organizacji zajmującej się ochroną praw człowieka – osoby z niepełnosprawnościami umieszczane w ogólnodostępnych szkołach nie dostają wystarczającego wsparcia. Jako przykład podają dziewczynę z niepełnosprawnością intelektualną i zaburzeniami wzroku, która zamiast siedzieć w pierwszym rzędzie, gdzie widziałaby nauczyciela i tablicę, została usytuowana w ostatniej ławce. Odrębny problem stanowią także osoby z niepełnosprawnością ruchową, często brakuje udogodnień w postaci wind czy też podjazdów, a klasy dostosowane do tego rodzaju niepełno-

³ Dla porównania w Polsce, w której żyje 37 mln ludzi, w latach 2019/2020 takich placówek było 1900, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-ksztalceniu-w-szkolach-specjalnych.html#:~:text=Z%20roku%20na%20rok%20spada,szk%C3%B3%C5%82%20podstawowych%20%2D%20867>.

sprawności zamiast na parterze znajdują się na piętrze, co często stanowi barierę nie do pokonania (<https://www.hrw.org/news/2017/03/06/china-new-rules-students-disabilities-inadequate>).

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że zgodnie z danymi z 2016 roku w Chinach zaburzenia ze spektrum autyzmu nie są uznawane za niepełnosprawność. Według statystyk nie istnieje ani jeden uczeń z taką diagnozą (Kim, Zhang, Sun 2019: 809). Można zatem przypuszczać, iż osoby, które w innych rozwiniętych krajach otrzymałyby właściwą diagnozę, tam wchodzą w skład osób z niepełnosprawnością intelektualną. Jest także bardzo prawdopodobne, że z uwagi na brak wystarczającej liczby specjalistów dzieci te nie są diagnozowane.

Pomimo że nauczanie włączające w Chinach ma niewiele wspólnego z tym, z którym mamy do czynienia na Zachodzie, to jednak należy zwrócić uwagę, jak ogromny postęp mentalny obecnie dokonuje się w tym kraju. Do tej pory bowiem na barkach rodzin, w szczególności rodziców, spoczywała opieka nad dzieckiem z niepełnosprawnością. To oni, jeśli posiadali wiedzę i umiejętności, byli nauczycielami dla dziecka – nierzadko pierwszymi i jedynymi. Pomimo że wiele dzieci ze specjalnymi potrzebami, które trafiają do regularnych klas, nie otrzymują odpowiedniego wsparcia edukacyjnego i nie osiągną takich umiejętności jakie mogłyby osiągnąć w szkołach specjalnych, to jednak dla wielu z nich jest to okazja na zdobycie podstawowej wiedzy i kontakt z rówieśnikami, którego do tej pory nierzadko nie mieli. Dotyczy to w szczególności dzieci ze środowisk wiejskich, których rodzice najczęściej nie mieli możliwości, aby posłać dziecko do szkoły specjalnej.

Podsumowanie

Przyglądając się Chinom i tamtejszemu systemowi kształcenia możemy odnieść wrażenie, iż teoria bardzo często ma niewiele wspólnego z praktyką. Z jednej strony powstające akty, ustawy czy też prawa, które uwzględniają osoby z niepełnosprawnościami i podkreślają konieczność integracji z pełnosprawnymi członkami społeczeństwa poprzez edukację, włączającą czy też równe szanse na rynku pracy, z drugiej jednak strony owe regulacje nie zawsze mają związek z praktyką. Wciąż nie wszystkie dzieci z niepełnosprawnością mają dostęp do edukacji – dotyczy to w szczególności tych ze znacznymi niepełnosprawnościami czy też regionów wiejskich, co widać wyraźnie w statystykach dotyczących liczby placówek specjalnych, których liczba jest znikoma w porównaniu z liczbą dzieci posiadających orzeczenie o niepełnosprawności. Nie wszystkie szkoły są dostosowane choćby nawet w minimalnym stopniu do potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, choćby poprzez tworzenie podjazdów dla wózków czy specjalistycznych pomocy dydaktycznych dla osób niewidomych. Dodatko-

wo, nie wszyscy nauczyciele pracujący z nimi mają dostateczne przygotowanie pedagogiczne. Jak wskazują badacze osoby z niepełnosprawnościami w Chinach skłonne są raczej do zaprzeczania, iż są dyskryminowane niż do walki o swoje prawa. Uważają, że dyskryminacja wobec nich nie jest kwestią społeczną, przyczyn tego stanu rzeczy dopatrują się w tym, że nie są zbyt silni fizycznie i emocjonalnie, aby zasłużyć sobie na szacunek i akceptację innych ludzi (Lin, Yang 2018: 804–807). Tymczasem brak świadomości i refleksji, dotycząca tego jak jest i jak być powinno, utrudnia sytuację i uniemożliwia walkę o lepsze traktowanie oraz lepszą edukację osób z niepełnosprawnościami, która nie powinna być przywilejem wybranych osób, ale obowiązkiem dla wszystkich, niezależnie od stopnia niepełnosprawności czy też statusu społecznego.

Analizując literaturę dotyczącą edukacji osób z niepełnosprawnościami w Chinach można dojść również do innych ciekawych wniosków. Badacze pracujący na chińskich uniwersytetach i zajmujący się tym zagadnieniem zwracają przede wszystkim uwagę na istnienie zarówno szkół specjalnych czy też klas integracyjnych. Zaczynając od analizy tych tekstów ma się wrażenie, iż kształcenie osób z niepełnosprawnościami przebiega w sposób niemalże porównywalny do tego z jakim mamy do czynienia na Zachodzie. Kładzie się nacisk na edukację tej grupy społecznej na poziomie nie tylko podstawowym, ale i wyższym. Podkreśla się, że wprowadzenie edukacji dla osób ze specjalnymi potrzebami spowodowało, iż wszystkie dzieci są traktowane w równy sposób. Tymczasem badacze spoza Chin koncentrują się na tym, jak jest obecnie i jak powinno być. Starają się zrozumieć obecny stan rzeczy i wyciągać wnioski, co można zrobić, aby poprawić sytuację osób z niepełnosprawnościami jeśli chodzi nie tylko o edukację, ale i traktowanie tych osób. Jak zauważa Sophie Richardson z Human Rights Watch „Chociaż Chiny podjęły pewne skromne kroki w kierunku poszanowania praw dzieci niepełnosprawnych, wciąż mają przed sobą długą drogę do wypełnienia zobowiązań wynikających z Konwencji [Narodów Zjednoczonych do spraw Osób z Niepełnosprawnościami]” (<https://www.hrw.org/news/2017/03/06/china-new-rules-students-disabilities-inadequate>).

Bibliografia

- Borowska-Beszta B. (2012), *Niepełnosprawność w kontekstach kulturowych i teoretycznych*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Campbell A., Uren M. (2011), ‘The invisibles’... *Disability in China in the 21st century*, *International Journal of Special Education*, 26(1): 12–24.
- Chen Y. (1996), *Making Special Education Compulsory and Inclusive in China*, *Journal of Education*, 26, 1: 47–58.
- Deng M., Meng K., Poon-McBrayer F., Farnsworth F.B. (2001), *The Development of Special Education in China*, *A Social Cultural Review*, 22(5): 288–298.

- Deng M. Harris K. (2008), *Meeting the Needs of Students with Disabilities in General Education Classrooms in China*, Teacher Education and Special Education: The Journal of the Teacher Education Division of the Council for Exceptional Children, 31(3): 195–207.
- Deng M., Poon-McBrayer K.F. (2012), *Reforms and challenges in the era of inclusive education: the case of China*, British Journal of Special Education, 117–122.
- Ellsworth N.J., Chung Z. (2007), *Progress and challenges in China's special education development: Observations, reflections, and recommendations*, Remedial & Special Education, 1(28): 58–64.
- Fong C.G., Hung A. (2002), *Public Awareness, Attitude, and Understanding of Epilepsy in Hong Kong Special Administrative Region*, Epilepsia, 43(3): 311–316.
- Forlin C., Au M.L., Chong S. (2008), *Teachers' attitudes, perceptions and concerns about inclusive education [w:] Reform, inclusion and teacher education: Towards a new era of special education in the Asia-Pacific region*, red. C. Forlin, M.-G. Lian, Abingdon, UK: Routledge, 90–103.
- Garbat M. (2017), *Rehabilitacja zawodowa oraz zatrudnianie osób z niepełnosprawnościami w Chinach – litera prawa a twarda rzeczywistość*, Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania, 4(25): 7–27.
- Grzesiak H. (2011/2012), *Kulturowe aspekty niepełnosprawności [w:] Zrozumieć odmienność*, red. D. M. Piekut-Brodzka, Wydawnictwo Naukowe ChaT, Warszawa, 34–59.
- Grzesiak H. (2021), *Historyczne uwarunkowania edukacji włączającej w Japonii*, Szkoła Specjalna, 2: 140–147.
- Grzesiak H. (2021a), *Niepełnosprawność w systemach religijnych Japonii*, Przegląd Religioznawczy, 1(279): 63–75.
- Guozhong E. (2006), *Inclusion of persons with disabilities in China*, Asia Pacific Disability Rehabilitation Journal, 17(2), <https://www.dinf.ne.jp/doc/english/asia/resource/apdrj/v172006/inclusion-china.html>.
- Kim E., Zhang J., Sun X. (2019), *Comparison of Special Education in the United States, Korea, and China*, International Journal of Special Education 33(4): 796–816.
- Kritzer J. (2011), *Special Education in China*, Eastern Education Journal, 1(40): 57–63.
- Kuczyńska-Kwapisz J. (2008), *Rozwój tyflopedagogiki [w:] Historyczne dyskursy nad pedagogiką specjalną – w ujęciu pedagogicznym*, red. J.J. Bleszyński, D. Baczała, J. Binnebesel, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej w Łodzi, Łódź, 105–119.
- Lambert A. (2016), *'The Usefulness of the Useless': Rethinking Disability through Classical Daoist Thought [w:] Disability and World Religions: An Introduction*, red. D.Y. Schumm, M. Stoltzfus, Baylor University Press.
- Lin Z., Yang L. (2018), *Denial of disability discrimination by disabled people in China*, Disability & Society, 33(5): 804–809.
- Liu G.Z. (2005), *Best practices: Developing Cross-Cultural Competence From a Chinese Perspective [w:] Culture and disability. Providing Culturally Competent Services*, red. J.H. Stone, Sage Publication, London, 65–87.
- Liu G.Z. (2001), *Chinese Culture and Disability: Information for U.S. Service Providers Univ. at Buffalo*, New York.
- Łapiński A. (1995), *Historia religii. Słownik terminologiczny*, WSiP, Warszawa.
- Misiuna B. (2004), *Afirmacja świata i życia w filozofii taoizmu*, Etyka 37: 173–193.
- Nowak E. (2017), *Antropologia niepełnosprawności: narodziny, schylek i odrodzenie paradygmatu*, Ruch Filozoficzny, 72: 137–157.

- Palmer D.A. (2011), *Religion in the People's Republic of China: An Overview* [w:] *Handbook of Contemporary China*, red. W. Tay, A. So, World Scientific, Hong Kong, 293–326.
- Podgórska-Jachnik D. (2008), *Historia wychowania i edukacji głuchych z perspektywy surdopedagogiki początku XXI wieku* [w:] *Historyczne dyskursy nad pedagogiką specjalną – w ujęciu pedagogicznym*, red. J.J. Bleszyński, D. Baczała, J. Binnebesel, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej w Łodzi, Łódź, 163–195.
- Poon-McBrayer K.F. (2004), *Equity, Elitism, Marketisation: Inclusive Education in Hong Kong*, *Asia-Pacific Journal of Education*, 24(2): 157–172.
- Qu Y. (2019), *Understanding the body and disability in Chinese contexts*, *Disability & Society*, 1–22.
- Stasiniewska M. (2012), *Architektura dla wszystkich a ekonomia przestrzeni*, *Mechanika. Czasopismo techniczne* 26: 283–292.
- Tait K., Fung F., Hu A., Sweller N., Wang W. (2015), *Understanding Hong Kong Chinese Families' Experiences of an Autism/ASD Diagnosis*, *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46(4): 1164–1183.
- Tang N., Cao Y. (2018), *From multiple barriers to a co-prosperity society: the development of a legal system for disabled people in China*, *Disability & Society*, 1–5.
- Twardowski A. (2018), *Spółeczny model niepełnosprawności – analiza krytyczna*, *Studia Edukacyjne* 48: 97–114.
- Wang Y., Guanglun M. (2014), *Revisiting the trajectories of special teacher education in China through policy and practice*, *International Journal Of Disability, Development & Education*, 4(61): 346–361.
- Yang H., Wang H. (1994), *Special education in China*, *The Journal of Special Education* 28(1): 93–105.
- Yuhan X., Chen G. (2015), *Confucian thoughts on special education in China: key thoughts and impact*, *International Journal on Disability and Human Development*, 14(1): 1–5.
- Zhang Y., Rosen S. (2018), *Confucian philosophy and contemporary Chinese societal attitudes toward people with disabilities and inclusive education*, *Educational Philosophy and Theory*, 1–11.
- Zhao X., Zhang Ch. (2018), *From isolated fence to inclusive society: the transformational disability policy in China*, *Disability & Society*, 33(1): 132–137.

Netografia

- <https://www.globaltimes.cn/content/1189550.shtml> (dostęp: 20.06.2021).
- <https://aladaainternacional.com/2019/07/towards-a-fully-chinese-inclusive-society/> (dostęp: 21.06.2021).
- S. Hallett, *One eye on China: Challenging disability*, *Och It's a disability thing*, BBC, 2014, <http://www.bbc.co.uk/ouch/features/one-eye-on-china-challenging.shtml>.
- <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-ksztalceniu-w-szkolach-specjalnych.html#:~:text=Z%20roku%20na%20rok%20spada,szk%C3%B3C5%82%20podstawowych%20%2D%20867> (dostęp: 21.06.2021).
- <https://www.hrw.org/news/2017/03/06/china-new-rules-students-disabilities-inadequate>.
- United Nations. Population. 2021. <https://www.un.org/en/global-issues/population>.
- <https://dsq-sds.org/article/view/6662/5249>.
- <https://www.hrw.org/news/2017/03/06/china-new-rules-students-disabilities-inadequate>.